

Din guide till Skaras parker och grönområden

Denna guide leder dig på vandring genom Skaras parker och grönområden.

På skara.se under **Leva & Bo** kan du läsa mer om våra parker. Här kan du också ladda ner listor på de växter som finns i Botan och på växter som fanns där förr. Du finner också mer ingående växtbeskrivningar av de träd som du sett under denna vandring.

1. En idé om en botanisk trädgård i Skara fanns redan på 1740-talet, men det var inte förrän år 1775 som det blev verklighet genom Peter Hernqvist, en av Linnés allra bästa lärljungar och grundare till veterinärskolan i Skara. Tanken var att det skulle bli en plantage för ungdomens rekreation och att växterna skulle användas i undervisningssyfte. Här odlades köks och medicinalväxter och det byggdes också ett orangeri samt trädgårdsmästarebostad här. Områdets norra del skulle tillhöra gymnasiet och skolan, och den södra veterinärinrättningen.

Inte förrän 1946 skulle Skara stad komma att ta över parken. Botan har sedan 1700-talet genomgått flera förändringar stilmässigt och det går idag att se rader av träd där man kan ana gamla alleéer. I dagsläget är Botan en park som präglas av artrikedom, här finns ca 350 träd och ett spännande växtmaterial för den som vill botanisera. Vill du veta mer om vilka träd som växer här idag eller växte här för 100 år sedan? Gå in på skara.se och ladda ner växtlistor.

2. De gamla träden i Botan utgör en perfekt plats för flera av våra fladdermusarter. De lever och övervintrar gärna i gamla träd. Gamla träd med håligheter är en viktig resurs för djurlivet. Inte bara för fladdermöss, utan också för många av våra insekter som lever på den gamla barken. En ihålig trädstam kan utgöra en perfekt boplats för en humla eller andra insekter. Ofta städas det alldeles för mycket i våra trädgårdar och parker. Dött och murket växtmaterial är viktigt för flera småkryp, men som tyvärr ofta glöms bort.

3. Här står två exemplar av den rosablommande rosenrobinian planterad, *Robinia hispida*. Trädet blommar sent på våren med rosa hängande blomklasar.

4. Här finner du Katsuraträd, *Cercidiphyllum japonicum*. Trädet som härstammar från Kina och Japan är ofta flerstammigt och har hjärtlika gröna blad som får en vacker färg och doftar pepparkaka på hösten. Bredvid växer kaukasiskt vingnöt, *Pterocarya fraxinifolia*, som genom namnet "fraxinifolia" antyder en viss likhet med asken då bladen påminner om varandra. Ett träd som överlevt miljoner år på vår planet är Gingko, *Ginkgo biloba*. Ordet "biloba" betyder två lober och syftar på bladens hjärnlika form. Växer här gör också den över hundra år gamla idegranen.

5. I västra delen finns en örtagård, inspirerad av tiden som varit. Det var här parkens botaniska avdelning fanns ända fram till 1940-talet. Den nuvarande örtagården invigdes vid Linnéåret 2007 och var ett samarbete mellan kommunen och naturbruksgymnasiet Uddetorp. De låga hagtornshäckar som omger planteringen är tidsenligt och användes mycket förr runt örtagårdar. En skylt visar vilka växter som växer här.

6. Den här öppna platsen används sedan många år tillbaks för det traditionella studentfirandet i Skara. Runt omkring finner man flera olika sorters björkar, bland andra himalayabjörk, kamtjatkabjörk och körsbärsbjörk som planterats för att förstärka känslan av en ljus öppen plats. Himalayabjörken, *Betula utilis var. Jacquemontii*, har en alldeles kritvit stam som kommer av att det yttersta lagret av näver lossnar varje år.

7. I slutet av 1800-talet lät lektor Hofling på egen bekostnad gräva Viktoriasjön, den större av de två. Hoflings fru som kom från Östersund saknade vatten i Skara och därför kom idén på tal. Det blev en populär plats för skridskoåkning och båtturer. Här fanns också ett kallbadhus och det var här "stortvätten" ägde rum bland folket i Skara. Vid Hoflings död skänktes sjön till kommunen som grävde ytterligare en. Idag är parken en plats som inbjuder till spontanlek och motion. Området präglas av en växtlighet där björk och al dominerar.

8. Här fanns en tanke om att skapa ett litet björkarboretum. Här planterades på 90-talet himalayabjörk, pappersbjörk, kopparbjörk, hängbjörk, ornäsbjörk, kamtjatkabjörk och svartbjörk. Ståendes bredvid varandra ser man verkligen variationen som finns inom samma art.

9. Här har det planterats tre varianter av hägg, också det för att påvisa skillnaderna inom samma art. Hägg, *Prunus padus 'Alberti'*. Blodhägg, *Prunus padus 'Colorata'*, som får rosaröda blommor och rödaktiga blad. Storblommig hägg, *Prunus padus 'Watereri'*. Hägg växer vilt i hela nästan hela landet och blommar på våren. Häggen angrips ibland av häggspinnmalen, vars larver väver in träden i en vit tunn väv och kaläter dem. Man tror lätt att träden är döda, men de överlever och får ofta nya blad på sensommaren.

10. År 2006 togs ett beslut i Skara kommun att plantera träd till de barn som fötts under året. Här placerades de första träden som är vår vanliga skogsek, *Quercus robur*. Skogsek är ett träd som kan bli riktigt gammalt, flera hundra år. Förr i tiden ägdes alla ekar i Sverige av Kronan, virket användes till att bygga skepp och det var straffbart att hugga ner eller skada ekar.

11. På den här platsen finns rester av en gammal vattenkälla, som under många år var en av stadens vattenförsörjare. De första notiserna kring källan går tillbaks ända till 1600-talet. Det pratades om att källans vatten var speciellt och kunde bota flera sjukdomar och andra åkommor. Det blev här en naturlig mötesplats för stadens invånare när de behövde hämta vatten. Sedan juni år 1889 har Skarakälla varit torr då stadens vattenledning öppnades.

12. Här i Domprosteparken växer tre lite annorlunda träd. Korkalmen, *Ulmus minor var. Suberosa* med sin karaktäristiska bark. Den japanska magnolian, *Magnolia kobus*. Magnolia är ett släkte som omfattar runt 120 olika arter. (Magnolior fanns redan på dinosauriernas tid och pollineras av skalbaggar eftersom det då inte fanns några bin.) Bredvid står en rödek, *Quercus rubra*, som får vacker och sprakande höstfärg och har lite mer spetsiga och flikiga blad än den vanlig skogseken.

13. Utanför Västergötlands museum finner man en gulbrokig rödask, *Fraxinus pennsylvanica 'Aucubifolia'*. Trädet är mycket sällsynt har mycket speciella fläckiga blad som skiftar i gult och grönt.

14. På den plats där Kråks Vårdshus, Västergötlandsmuseum och Stadsträdgården är beläget, fanns mellan år 1856 till 1915 en plantskola som Skaraborgs läns trädplanteringsförening stod bakom. Föreningen bildades av major Nils Åstrand och hade redan efter två år 284 medlemmar, som varje år fick hämta en viss mängd växter utan kostnad. Det är troligt att många av de träd som finns i Skara med omnejd härstammar från denna plantskola då det stämmer väl överrens med åldern på många av våra stadsträd idag. Plantskolan utbildade också trädgårdsmästare som fick arbeta i trädgården. År 1900 blev stadsträdgården en plats för allmänheten och ett växthus uppfördes på platsen som arrenderades under lång tid av en trädgårdsmästare. Idag används Domprosteparken och Stadsträdgården ofta till lek och motion.

15. Kinesisk sekvoja, *Metasequoia glyptostroboides*, finns det två exemplar av här i Skara. De växer alldeles invid stenvallen utanför museet och är ett av de barrträd som faller barren på vintern. Man trodde länge att sekvoja var en utdöd art, men levande exemplar återupptäcktes i Kina på 1940-talet.

16. Peter Hernqvist anlade inte bara Botan i Skara, han startade också Sveriges första veterinärskola här på Brogården efter att ha studerat veterinärmedicin i Frankrike. Hans intresse för växter och botanik följde honom genom livet och Hernqvist byggde invid Brogården ett orangeri. När han sedan skulle leda värme från huset till orangeriet så stötte han på kalkstenshällar som hörde till Sankta Katrinas kloster som legat på platsen runt 1200-talet. Idag är huset ett veterinärhistoriskt museum och rester av klostrets murar kan man se i källaren. Här finns bland annat också ett av Hernqvists herbarium med 224 växter bevarat.

17. Här finns en liten rabatt med olika medicinalväxter, bland annat libbsticka, johannesört, läkevänderot och krusenfana. Hernqvist var en flitig odlare av diverse medicinalväxter eftersom han på gården också hade ett boskapsapotek.

18. Utanför huset planterade Peter Hernqvist år 1775 tre stora askar, *Fraxinus excelsior*. Asken hör till våra ädla lövträd och kan bli upp till 250 år gamla. Den åldern nådde nästan dessa tre askar som fick namn efter framstående personer inom veterinärkonsten. De hette Bourgelat efter hans lärare i Lyon, Lafosse som var lärare i Paris och Abildgaard som var en studiekamrat och Peter Hernqvist motsvarighet i Danmark. De tre askarna blåste omkull för snart tio år sedan, men det har planterats tre nya som har fått samma namn. Virket från de gamla askarna blev till ett vackert bord och stolar som idag står inne i museet

19. Det mesta av växtligheten i Hernqvistparken består idag av stora lövträd såsom ask, bok och björk, men ett intressant trädslag som står precis intill bäcken är hemlockgran, *Tsuga canadensis*. Ett mjukt barrträd som är vintergrönt med hängande grenar. Namnet ”canadensis” syftar på trädets ursprung och betyder ”från Kanada”.

20. Bäckens som rinner utanför Brogården kallades på Hernqvists tid för Drysan, som då gav upphov till att hans elever kallades för ”drosar”. Idag har bäcken fått namnet Dofsan. Här fanns på slutet av 1800-talet en pärlgivande mussla som levde i bäcken.

21. Här binds Hernqvistparken ihop med Surbrunnsparken genom en korridor av växtlighet. Det är viktigt att vi i våra parker bevarar den gröna massan, ju längre avstånd det är mellan dessa gröna öar, desto svårare får många djur och insekter att klara sig i landskapet. Genom att binda ihop parker och grönområden med korridorer av växtlighet gynnas många av våra djur och växtarter och vi bevarar den biologiska mångfalden som är så viktig.

22. När Linné for genom Skara stad på 1700-talet var han inte alls så imponerad, men då skulle han varit här drygt 100 år senare. På den här platsen och ner mot biskopsgården fanns på slutet av 1800-talet Skaras allra vackraste trädgård sägs det. Seminarieträdgården tillhörde seminariet där lärare och lärarinnor utbildades. Trädgården användes i undervisningen och här fanns flera intressanta träd och växter. År 1906 påbörjades ett arbete med en helt svensk botanisk trädgård. Växter och frön skänktes från bland annat Alnarps trädgårdar.

Här anlades också en plantskola år 1914. Större delen av trädgården försvann när Biskopsgården byggdes, men en del fruktträd från seminariets tid står kvar här. En av föreståndarna för eminarieträdgården, Emil Almqvist, skulle på hösten 1898 föröka måbärsplantor, en av våra vanligaste häckväxter, genom sättkvistar. Han upptäckte ganska snabbt ett avvikande växtsätt, plantorna klättrade! De planterades vid en uthusvägg som egentligen var tänkt för ett vildvin, men måbärsplantorna fungerade lika bra och nådde nästan fem meter upp. Han beskriver att han aldrig sett något liknande varken före eller efter!

23. På 1600- och 1700-talet blev det populärt i Sverige med brunnsdrickning. Även Skara hade sin alldeles egna surbrunn som betyder att vattnet har höga halter av mineraler, ofta järnsalt. År 1752 utfärdades ett intyg om källans goda vatten och senare uppfördes också ett brunns hus samt ett badhus som stod kvar ända till förra sekelskiftet.

24. Alldeles invid bäckkanten växer flera exemplar av flikbladig klibbal, *Alnus glutinosa* 'Laciniata'. Precis som andra alar trivs den vid vatten och har som namnet antyder, klibbiga och flikiga blad.

25. Bokarna som står här, '*Fagus sylvatica*', är fröförökade. Det gör att avkomman kanske inte blir exakt som moderplantan och i det här fallet skiftar bladen mot rött. När bokar planteras och växer upp vill de stå riktigt tätt för att utvecklas bra och sedan gallrar man efter hand.

26. Hästkastanjer, *Aesculus hippocastanum*, bildar här en lund som vackert formar ett grönt tak på sommarhalvåret. Här intill kyrkan fanns Skaras första skola som utbildade präster, troligtvis redan på medeltiden. Namnet Krabbelund kommer av att lärarna som kallades för krabbor spatserade omkring här på rasterna då gymnasiet byggdes, nuvarande Djäkneskolan.

27. Vid Skaras två bibliotek finns en liten park med högresta lärkar, bokar och lindar som ger en skön skugga. Här planterades av vår nuvarande stadsträdgårdsmästare en fylldblommig hästkastanj, *Aesculus hippocastanum* 'Baumannii', till en framstående forskares ära som arbetade med reumatism. Samtidigt planterades en rödblommig hästkastanj, *Aesculus carnea*, till alla som arbetat åt denne

forskaren. Den rödblommiga hästkastanjen blommar lite senare på våren än den vanliga hästkastanjen med en sprakande rosaröd färg. Den rödblommiga varianten är en korsning mellan vanlig hästkastanj och amerikansk hästkastanj. Skara är en stad som länge haft bibliotek, historien går tillbaks ända till 1190-talet. Huset som står bakom parken (Visitor Center) uppfördes år 1859 Här finns en forskningsavdelning som rymmer en hel del lokalhistoria. Varför inte nu passa på att kika in för att läsa mer om Skaras historia eller gör ett besök på vår turistbyrå som finns i huset?

